

Müstəqillik tarixinin ilk dönüşü anı

15 İyun Milli Qurtuluş Gününün mahiyyətini, fəlsəfəsini bilməkdən ötrü mütləq 1993-cü ilə qədərki hadisələrə diqqət yetirmək, təhlil etmək lazımdır.

1988-ci ildən bəri Ermənistanın Azərbaycanın daxili işlərinə müdaxiləsini hələ sovet hakimiyyəti olmasına baxmayaraq, həm Azərbaycan rəhbərləri, həm də mərkəzi hakimiyyət kəsə bilmədi. Mərkəzi hakimiyyət, əslində, bu əsassız iddiaları dayandırmaq istəmirdi. 1991-ci ildən sonra Azərbaycan xalqı dövlət müstəqilliyini bərpa edərkən qarşısında daxili və xarici siyasət sahəsində bir sıra vacib məsələlərin həlli dayanırdı.

Daxildə müstəqil dövlət qurulmalı, planlı sosialist təsərrüfatından azad bazar iqtisadiyyatına, təkpartiyalı sistemdən çoxpartiyalı sistemə keçid edilməli, ölkənin inkişafının açarını tapmaq lazımdır.

Azərbaycan dövlətinin qarşısında dayanan başlıca vəzifələr dövlət müstəqilliyini tanımaq, ölkə daxilində müstəqil dövlət quruculuğu üçün əlverişli beynəlxalq şəraiti təmin etmək, Ermənistanın hərbi təcavüzünü dayandırmaq, 1988-ci ildən başlayan qaçqın və məcburi köçkünlərin problemlərini həll etmək idi.

1991-1993-cü illərdə bir-birini əvəz edən hakimiyyətlər bu vəzifəni yerinə yetirə bilmədilər. Yəni ölkə böyük problemlərlə üzləşdi, ümumi böhran yarandı. İqtisadiyyat bərhad halda idi, dövlət hakimiyyəti özünün funksionallığını itirmişdi. Hakimiyyətin qanadları arasında ixtilaf hərəkət edirdi. Mülki ilə hərbi hakimiyyət arasında ziddiyyətlər var idi. Xalqın problemlərini həll edə bilməyən hakimiyyət ilə xalq arasında böyük uçurum yaranmışdı. Belə bir şəraitdə hakimiyyət ölkə daxilində dövlət quruculuğu üçün əlverişli beynəlxalq şəraiti təmin edə bilmirdi, qonşularla münasibətlər gərgin idi.

Ermənistanın hərbi təcavüzü davam edir, ərazilər bir-birinin ardınca işğal olunurdu. Bu zaman Gəncədə hərbi hissədə qiyam baş verdi. Dövləti xarici hərbi müdaxilədən qorumaq üçün ordu siyasətini intriqalarda bir vasitəyə çevrildi. Bütün bunlar azmış kimi, Azərbaycanın şimalında və cənubunda xaricdən dəstəklənən separatçılıq genişləndi, xalq vətəndaş müharibəsi astanasında dayandı. Bunlar hamısı dövlət müstəqilliyinin itirilməsi, ölkənin parçalanması, xalqın vətəndaş müharibəsinə getməsinə aparırdı.

Azərbaycan xalqının mənəvi-psixoloji böhranı baş verdi. Xalqın sabaha ümidi yox idi. İnsanlar sual edirdilər ölkəni bu ağır vəziyyətdən kim çıxara bilər? Dövlət müstəqilliyinin itirilməsinin qarşısını kim ala bilər?

Xalqın gözləri Naxçıvana - Muxtar Respublika Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyevə yönəlmişdi. Azərbaycan xalqının dərin inamına görə, ölkəni bu vəziyyətdən yalnız Heydər Əliyev çıxara bilərdi. Xalqın bu inamının əsasları var idi, çünki 70-ci illərdə Heydər Əliyev hələ sovet dövründə Azərbaycanı qabaqcıl respubli-

kalar cərgəsinə çıxarmış, millətin başını uca etmişdi. Vəzifələrdən çıxarıldıqdan sonra Naxçıvanda deputat, sonra isə Ali Məclisin Sədri olaraq Azərbaycan xalqının gələcək taleyində müstəsna rol oynayan qərarların qəbul edilməsinin təşəbbüskarı olmuşdur. Cümhuriyyət bayrağı ilk dəfə Naxçıvanda rəsmi bayraq kimi qəbul edilmişdi. Hələ sovet sisteminin, Kommunist Partiyasının qalmasına baxmayaraq, cümhuriyyətin üçrəngli bayrağının qəbul edilməsi inqilabi hadisə idi. Çünki sovet dövləti müstəqillik rəmzi olan üçrəngli bayrağı qəbul etmirdi, düşmən sayırdı. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Naxçıvanda Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının adından sovet sosialist ifadələri çıxarılmışdı. O zaman hələ SSRİ mövcud idi.

Yalnız Naxçıvanda qərarlar qəbul edildikdən sonra Bakıda "Azərbaycan Respublikası" adı qəbul edilmiş və üçrəngli bayraq dövlət bayrağı olaraq qəbul olunmuşdu. Heydər Əliyev Naxçıvanda əhalini birləşdirərək ağır blokada şəraitində yaşamasına baxmayaraq, təcavüzkar Ermənistanı cavab vermiş, Naxçıvan Muxtar Respublikasını qorumuşdu. Bütün bu və digər amillərə görə Azərbaycan xalqı belə hesab eləyirdi ki, ölkəni bu ağır vəziyyətdən yalnız Heydər Əliyev çıxara bilər.

Xalqın təkidli tələbinə əsasən, hakimiyyət Heydər Əliyevi Naxçıvandan Bakıya dəvət etdi. Bakıya gələn Heydər Əliyev Milli Məclisdə çıxış etdi və qiyamın baş verdiyi Gəncəyə jurnalistlərlə birlikdə getdi və vəziyyəti yerində öyrəndi. Gəri qayıtdıqdan sonra Milli Məclisin Sədri seçildi. 15 iyunda Heydər Əliyevin Milli Məclisin Sədri seçilməsi müstəqillik tarixinin ilk dönüşüdür.

Heydər Əliyevin qarşısında çoxlu müəkkəb vəzifələr dayanırdı. O, Ermənistanın hərbi təcavüzünü dayandırmalı, ölkənin inkişafının açarını tapmalı, torpaqları işğaldan azad etməkdən ötrü hazırlamalı idi. Dövləti dağılmaqdan xilas etmək gərəkdir. Dahi lider Azərbaycan dövlətini xilas etdi, separatçılığın kökünü bir güllə atmadan kəsdi. Ermənistanı "Horadiz əməliyyatı"nda sarsıdıcı zərbə endirildi, bir sıra ərazilər düşməndən azad edildi. Bununla Heydər Əliyev göstərdi ki, Azərbaycan torpaqlarının işğal altında qalması faktı ilə heç bir zaman barışmayacaq. Ondan sonra

atəşkəsə gedildi. Heydər Əliyevin məqsədi ordunu qurmaq, dövləti ayaqüstə saxlamaq və ölkəni inkişaf etdirib düşməndən azad etməkdən ötrü hazırlamaq idi.

Bundan sonra Heydər Əliyev "Əsrin müqaviləsi"ni imzaladı. O, bununla Azərbaycan tarixində təbii sərvət olan nefti milli sərvətə çevirən ilk dövlət adamımız oldu. Ulu Öndər ona qarşı olan sui-qəsdləri puça çıxartdı. 1994-cü ilin sui-qəsd, terror hadisələri, dövlət çevrilişi cəhdi, 1995-ci ilin martında qiyam hadisəsi Heydər Əliyevin iradəsinə qıra bilmədi. Heydər Əliyev dövlət müstəqilliyi bərpa edilsə də, hələ Konstitusiyası qəbul olunmayan Azərbaycanda 1995-ci il noyabrın 12-də Konstitusiyanın qəbuluna nail olaraq onun memarı oldu. Azərbaycanda ilk dəfə olaraq parlament seçkiləri keçirildi. Heydər Əliyev əsl dövləti qurdu, hakimiyyətə küçədən gəlməyin qarşısını aldı, Azərbaycanı islahatlar yoluna çıxartdı və ilk dəfə olaraq ölüm hökmünü ləğv elədi.

Bəs Azərbaycan xalqı nədən qurtuldu? Azərbaycan xalqı müstəqil dövlətini itirməkdən xilas oldu. Azərbaycan xalqı separatçılıq, parçalanmaq və vətəndaş müharibəsi təhlükəsindən xilas oldu. Azərbaycan xalqı səriştəsiz, milli maraqları bilməyən şəxslərin idarəçiliyindən xilas oldu. Ona görə də 15 İyun Milli Qurtuluş Günü oldu.

1993-2003-cü illər Azərbaycanın işğal altında olan ərazilərinin xilas edilməsinə hazırlıq illəri oldu. 1997-ci ildən bəri, yəni Milli Qurtuluş bayram günü kimi qəbul ediləndən bəri ilk dəfə olaraq bu gün Azərbaycan xalqı başqa əhvali-ruhiyyədə bayram edir. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında dövlət suverenliyi bütün ölkə ərazisində tamamilə bərqərar edilib, separatçılığın kökü tamamilə kəsilib və 1988-ci ildən, əslində, 100 illər əvvəl Azərbaycana sırımış problem dövlət başçımız tərəfindən kökündən kəsilərək bərdəfəlik həll edilib, gələcək nəsillərə saxlanmayıb.

Azərbaycan xalqının tarixində yeni mərhələ başlayıb. Əgər 1993-cü ilin iyunun 15-i olmasa idi, bugünkü iqtisadi inkişaf, hərbi zəfərlər, dövlət suverenliyinin tam qurulması da olmazdı. 15 iyundan alınan başlıca dərs ondan ibarətdir ki, Azərbaycan xalqının inkişafının təməlinə güdrətli dövlət rəhbəri, güclü dövlət və təbii sabitlik dayanır. Ulu Öndər Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu siyasətin alternativini yoxdur.

1993-cü ildən bəri keçən tarix onu göstərir ki, Azərbaycanda qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmağın ən düzgün strategiyasını Ulu Öndər Heydər Əliyev müəyyənləşdirib, cənab Prezidentimiz İlham Əliyev isə onu ustalıqla həyata keçirib. Bu siyasətin heç bir alternativini yoxdur.

Musa QASIMLI,
Milli Məclisin Elm və təhsil komitəsinin sədr müavini